

Referència bibliogràfica:

Riba Romeva, Carles (2012). “Patrimoni, història local i didàctica. Conclusions”. Dins: DD.AA. *Patrimoni, història local i didàctica. Homenatge a Jaume Codina. Actes de les VI Jornades del Patrimoni del Baix Llobregat*, Sant Feliu de Llobregat: Consell Comarcal del Baix Llobregat i Edicions del Llobregat, 2012. Pàg. 552-561. [ISBN: 978-84-938801-6-3].

P
B
LI

PATRIMONI, HISTÒRIA LOCAL I DIDÀCTICA. CONCLUSIONS

Carles Riba Romeva
Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat

Marc general

Les VI Jornades de Patrimoni del Baix Llobregat (VI-JPBLL) s'han celebrat els dies 1 i 2 d'abril de 2011 al Cèntric Espai Cultural del Prat de Llobregat i, sota el lema de “Patrimoni, història local i didàctica” han inclòs un homenatge a la reconeguda figura de l'historiador pratenc Jaume Codina i Vilà, que també fou el primer president del Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat.

Des d'un punt de vista organitzatiu ha comportat la novetat de l'assumpció de la secretaria de les Jornades per part del Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat. A més, junt amb el Consell Comarcal del Baix Llobregat, l'Ajuntament del Prat, el Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat, la Diputació de Barcelona i la Generalitat de Catalunya, s'ha incorporat com a entitat organitzadora Amics d'El Prat.

També cal ressenyar que, després de les cinc edicions anteriors, la denominació de les Jornades ha experimentat una lleugera modificació: de “Jornades d'estudi del patrimoni” a simplement “Jornades del patrimoni”, nova denominació que, de fet, n'amplia l'abast ja que implícitament inclou altres aspectes, com la vindicació, la difusió o la gestió del patrimoni.

El contingut, les sessions i els participants

Primera sessió (matí del divendres 1 d'abril): “Metodologia i didàctica, història local i patrimoni”, amb una ponència a càrrec de

Joan Santacana, professor de la Universitat de Barcelona, on s'hi ha presentat 10 comunicacions.

Segona sessió (tarda del divendres 1 d'abril): "Història local: passat, present i futur al Baix Llobregat", amb una ponència a càrrec de Carles Santacana, també professor de la Universitat de Barcelona, que ha estat la sessió més concorreguda amb 24 comunicacions.

Tercera sessió (matí del dissabte 2 d'abril): "Història local i xarxes", punt de vista més nou amb una ponència a càrrec de Daniel Cortijo, autor de l'original blog "Altres Barcelones" amb múltiples petites històries desconegudes sobre la ciutat, sessió on s'hi ha presentat 8 comunicacions.

Per tant, ha augmentat la participació respecte a les edicions anteriors: el nombre total de comunicacions ha estat de 42 (11 més que l'edició anterior) i el nombre d'inscripcions ha estat de 95 persones (20 més que l'edició anterior). En definitiva, participen de forma activa persones pertanyents a 16 poblacions del Baix Llobregat a més de L'Hospitalet de Llobregat.

En la participació a les VI Jornades d'Estudis del Baix Llobregat hi ha hagut un equilibri entre professionals procedents d'institucions dependents de les administracions locals (arxius, museus, tècnics de cultura), d'altres administracions (ensenyament, universitats, grans museus), del món associatiu (centres d'estudis, grups de defensa o de difusió) i d'empreses (Arkpadoc S.L.) o d'iniciatives personals.

Totes elles, fins i tot les comunicacions que procedeixen de persones vinculades a les administracions, tenen el to directe de posar en comú reflexions o projectes en els que se senten implicades, lluny dels treballs d'encàrrec. És així que el conjunt de les comunicacions lliures representa una notable voluntat de participació i un important esforç des del voluntariat amb tota la càrrega positiva de llibertat que aquesta actitud comporta.

Àmbit 1: Metodologia i didàctica, història local i patrimoni

Després d'una interessant reflexió sobre la funció de la memòria en les persones, la ponència de Joan Santacana ha posat l'èmfasi en dir que el valor de la història no està en el seu abast sinó en el mètode. I el mètode comença quan ens interroguem sobre aspectes del passat, busquem els testimonis i en fem una anàlisi crítica (cal no confondre memòria i història). Acaba incitant a l'estudi dient que el patrimoni es crea quan s'investiga i, el que no s'investiga, no existeix.

Entre les comunicacions, diverses corresponents a persones relacionades amb les administracions locals (especialment de Viladecans i de l'Hospitalet de Llobregat) que fan palesa una preocupació que cada vegada esdevindrà més central: la difusió del patrimoni i les diverses eines per a fer-ho possible (visites guiades, tallers didàctics o els programes de memòria democràtica).

També hi ha comunicacions procedents de l'associacionisme (Grup Espeleològic Rats Penats de Sant Just Desvern, Centre d'Estudis Comarcals), o d'iniciatives de caràcter empresarial (Arkpadoc S.L.), que incideixen en els aspectes de preservació i de participació activa com a formes per a fer efectiva la difusió.

Josep Moran i Ocerinjauregui aporta una interessant reflexió sobre les expectatives històriques de creació d'una Universitat del Baix Llobregat que finalment no va néixer.

Una comunicació que cal assenyalar és la de Josep Padró, president de la Comissió Cívica de Patrimoni del Baix Llobregat, que presenta una revisió dels treballs, dictàmens i mediacions que aquesta instància independent emparada pel Centre d'Estudis Comarcals ha realitzat durant els seus tres anys d'existència. És una experiència innovadora (acompanyada per una breu exposició a l'entrada de la sala) que caldrà seguir i potenciar en el futur.

Àmbit 2: Història local: passat, present i futur en el Baix Llobregat

La ponència de Carles Santacana ha incidit en la reflexió sobre la producció històrica dels darrers anys en el Baix Llobregat. Si bé reconeix que en els darrers temps el nombre de recerques ha experimentat un gran creixement i diversificació (en temàtiques, localitats, èpoques), posa de manifest que s'han descuidat alguns elements infraestructurals amb antecedents en èpoques anteriors, com són les bases de dades i els balanços bibliogràfics. També troba a faltar històries més genèriques de les poblacions i llença el repte de fer la història de la comarca del Baix Llobregat com a aportació a la història de Catalunya. El debat que segueix a la ponència és viu.

Algunes de les comunicacions d'aquest àmbit fan referència a elements que podríem classificar de "patrimoni clàssic" com ara els castells i el pont medievals a l'entorn de Martorell, el Palau Falguera de Sant Feliu de Llobregat, les excavacions a l'entorn de Santa Margarida de Martorell, el jaciment arqueològic de Can Manyoses de Viladecans o el Castell de l'Eramprunyà.

Tanmateix, el gruix de les comunicacions d'aquest àmbit incideixen (o reivindiquen) explícitament o implícitament aquest "patrimoni difús", poc visible, que sols emergeix a través de la voluntat de les col·lectivitats locals, però que conté poderosos elements d'identificació i de referència i una gran capacitat integradora.

Entre els treballs d'aquestes característiques, alguns fan referència a temes territorials (la formació del delta), a elements del cicle de l'aigua (les cisternes de les masies pratenques; captació d'aigües per pou i mina a Sant Just Desvern), sobre aspectes de la vida rural (patrimoni rural i preindustrial; la pedra seca al Montbaig), o aspectes relacionats amb la llengua (...patrimoni ocult: L'Hospitalet a la Literatura; ...toponímia i nomenclàtor dels carrers de Viladecans; aproximació a la parla del Prat de Llobregat).

Altres treballs reivindiquen aspectes de la història (50 anys d'historiografia local a Viladecans; les ordinations de 1475 a l'Hospitalet de Llobregat; L'Hospitalet durant la guerra del francès; el refugi antiaeri de la rambla de Gavà), o bé directament fan una reflexió sobre la importància del patrimoni en la vida col·lectiva (...un patrimoni menystingut, a Castelldefels; conservar avui, gaudir per sempre...).

Tanmateix, alguns dels plantejaments més originals són els que reivindiquen personatges com a referents col·lectius (el roserista Pere Dot a Sant Feliu de Llobregat; el maqui antifranquista Quico Sabaté nascut a l'Hospitalet; o l'arquitecte Antoni Pascual, autor entre d'altres del Centre Artesà del Prat).

Àmbit 3: Història local i xarxes

La ponència del jove historiador Daniel Cortijo ha mostrat les possibilitats per a la història i el patrimoni local que ofereixen les noves eines d'internet, des dels webs 1.0, passant pels fòrums, els blogs fins a les xarxes socials 2.0 d'interacció mútua (els historiadors locals ja eren 2.0 abans d'existir el 2.0). L'exemple que ha posat sobre el descobriment del militant del POUM, Miquel Pedrola, a partir d'una tènue inscripció en una paret de la Barceloneta i les múltiples interaccions posteriors, ha estat molt il·lustratiu. En el curs del debat, Cortijo ha reivindicat el paper de l'historiador local per filtrar i donar coherència a l'eclosió d'informació que es produeix a través de la xarxa.

Aquest és probablement l'àmbit que aporta un punt de vista més innovador en sintonia amb el moment actual, especialment orientat a la participació i a la difusió. Malgrat que tan sols s'hi ha presentat 8 comunicacions, de ben segur que aquests nous recursos esdevindran determinants en el tractament futur del patrimoni.

És de ressaltar que hi fan aportacions diferents tipus de col·lectius: les escoles (de l'aula a la xarxa, a Sant Feliu de Llobregat); els centres d'estudis (el museu virtual en xarxa, a Sant Just Desvern; ... de la xarxa global a les xarxes locals, en les trobades d'Eramprunyà a Castelldefels; experiències en noves tecnologies al servei de la difusió del patrimoni, a Martorell). I les Administracions (continguts digitals a la xarxa, en el patrimoni modernista de Sant Feliu de Llobregat; l'abecedari de Viladecans, del paper al digital; tornar a la feina a través del patrimoni, l'experiència dels plans d'ocupació acollits per l'Arxiu Comarcal per digitalitzar... ; o els mapes de patrimoni cultural a la xarxa de la Diputació de Barcelona).

Homenatge a Jaume Codina i Vilà

En aquesta VI edició de les Jornades de Patrimoni del Baix Llobregat hi ha hagut el fet rellevant de l'homenatge a Jaume Codina i Vilà, configurant el conjunt d'actes centrals abans de la cloenda, que han consistit en:

Exposició de l'inventari hidràulic del Baix Llobregat a càrrec de Lluç Pejó de la Fundació AGBAR i d'Enric Queralt i Josep Ferret del CUADLL. Aquest inventari és el notable resultat d'un acord entre la Fundació AGBAR i el CUADLL en què la primera entitat ha patrocinat la realització dels treballs de l'inventari per part de la segona.

Presentació dels trets bàsics de l'Itinerari de l'Aigua a càrrec de Carles Riba Romeva i Àngel Arroyos del Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat que té per objecte aproximar la ciutadania a uns recursos hídrics escassos i a l'ús passat i present que en fa l'home. És interessant remarcar que aquesta iniciativa parteix de les conclusions de les anteriors V Jornades d'Estudi del Patrimoni del Baix Llobregat celebrades l'abril de 2008 a Sant Andreu de la Barca on se suggeria "treballar per crear un Itinerari de l'Aigua acollit als Itineraris Culturals del Consell d'Europa".

Ja en l'homenatge pròpiament dit (amb la presència de la vídua Àngels Roig i els seus tres fills, Jaume, Jordi i Marta), la figura de Jaume Codina i Vilà ha estat glossada per Josep Fernández Trabal en una dissertació sota el títol "Jaume Codina, un historiador al servei del Baix Llobregat i de Catalunya", on ha posat de manifest la seva llarga i complexa trajectòria vital, des dels estudis de filosofia i lletres, la seva trajectòria com a docent (director d'escola), la tesi doctoral sota la direcció del geògraf Vilà i Valentí (el Delta de Llobregat i Barcelona), la seva intervenció en la vida local (primer alcalde i, més endavant, regidor), les iniciatives periodístiques (Delta) i associatives a nivell local (Amics d'El Prat) i comarcal (Centre d'Estudis Comarcals), la seva veu clara reivindicant la comarca del Baix Llobregat i les seves realitats i, sobretot, els estudis històrics (de microhistòria, d'història de la vida quotidiana), especialment sobre el Prat de Llobregat, Sant Boi de Llobregat i l'Hospitalet de Llobregat.

Aquest acte central ha continuat amb l'audiovisual *La memòria del fang* preparat per l'Arxiu Municipal del Prat, durant el qual diverses persones han fet lectura de textos de Jaume Codina i Vilà en funció de les diferents vinculacions que representaven i que posaven de relleu diversos aspectes destacats de la seva personalitat i del seu pensament: Carles Serret, de l'Arxiu Municipal de Sant Boi de Llobregat; Xavier Menéndez, Cap de Patrimoni de l'Hospitalet de Llobregat; Joan Puig, guanyador de la beca Jaume Codina; Jordi Gili, president d'Amics d'El Prat; Carles Riba, president del Centre d'Estudis Comarcals; Josep Maria Canalias, director de Delta; Francisco Lorenzo, Tinent d'Alcalde de l'ajuntament del Prat i exalumne del parvulari Montserrat; Mariluz Retuerta, directora de l'Arxiu Comarcal; i Benjamí Company, filòleg i professor del Prat de Llobregat.

Finalment, Jaume Codina i Roig, fill gran de l'homenatjat, ha llegit diversos textos familiars i l'alcalde del Prat de Llobregat, Lluís Tejedor, ha tancat l'acte.

Conclusions

Les principals conclusions que sorgeixen de les aportacions i debats d'aquestes VI Jornades de Patrimoni del Baix Llobregat són:

- a) Convé continuar i potenciar aquestes jornades com a plataforma periòdica de comunicació i de reflexió sobre el patrimoni en l'àmbit de la comarca del Baix Llobregat. El nou enfocament més obert (més enllà de l'estudi) sembla ser un pas en la bona direcció.
- b) En el Baix Llobregat, un concepte emergent és el del patrimoni no visible i poc institucionalitzat (o "patrimoni difús") que actua com a element de referència i d'identificació de les col·lectivitats locals, d'ancoratge en el territori i també un element fortament integrador.
- c) Es posa de manifest la necessitat d'establir les bases per compartir els recursos entre les diferents instàncies de la comarca que connectin el patrimoni i l'ensenyament. Alhora, cal treballar pel reconeixement curricular de la tasca dels mestres en aquest camp.
- d) Sembla convenient reprendre les bases de dades i els balanços bibliogràfics com a infraestructures claus de futurs estudis i recerques. També és el moment de fer síntesis de les històries dels municipis (allà on no n'hi hagi) i la història de la comarca del Baix Llobregat.
- e) Una gran part dels treballs i les comunicacions de les jornades mostren la preocupació per la difusió i l'ús social del patrimoni. En aquest sentit, cal potenciar les noves formes de comunicació en xarxa i les noves eines basades en internet.
- f) En el moment de crisi que vivim, cal establir sinèrgies entre les activitats de serveis culturals i els programes pal·liatius de l'atur,

seguint la pauta de l'experiència de l'Arxiu Comarcal. Cal fer una crida a les administracions per donar continuïtat i potenciar aquestes iniciatives.

g) Tant el desenvolupament i extensió de l'inventari de l'aigua (marc de referència del patrimoni hídic), com el desplegament de l'Itinerari de l'Aigua (orientat a la participació i a la difusió entre la ciutadania) constitueixen línies de gran potencial en els propers anys. Es valora molt positivament el treball en xarxa i la coordinació d'accions.

h) En les properes VII Jornades de Patrimoni a la Colònia Güell de Santa Coloma de Cervelló (2013, quan farà 6 anys de la seva creació), sembla oportú d'analitzar l'activitat de la Comissió Cívica de Patrimoni com a nova experiència participativa en la definició, valoració i defensa d'un patrimoni local participatiu i integrador.

Cal agrair les tasques d'organització que ha realitzat la secretaria de les Jornades i molt especialment la persona d'Esther Hachuel. També cal agrair els criteris i les tasques realitzades pels membres del Comitè Científic format per Mariona Abelló, Maria Alonso, Mònica Borrell, Miquel Domènech, Esther Hachuel, Marga Gómez, Antoni Moga, Josep Padró, Joan Puig Malet, Teresa Reyes, Carme Rius, Jordi Rogent, Carles Santacana, Joan Santacana, Carles Serret, Montserrat Torroella i Carles Vicente.

Finalment, cal agrair l'ajut en recursos i infraestructures de l'ajuntament del Prat, així com el suport econòmic del Consell Comarcal del Baix Llobregat, de l'àrea de Cultura de la Diputació de Barcelona i el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

El Prat de Llobregat, 2 d'abril de 2011.